

VII.

A' MAGYARORSZÁGI

IZMAELITÁKRÓL MINT VOLGAI BULGAROK - ÉS MAGYAR NYELVŰ NÉPFELEKEZETRŐL.

I.

Őseink' hajdani dolgairól elmélkedve, sokszor tevém sajátomná azon eszmét: mikép az ide költözött maroknyi magyar nemzet' nyelve 's nemzetisége talán már rég eltűnt volna a' Duna és Tisza' mellékiről, hahogy kelet- és nyugot' tartományiból a' vezérek meg árpád-családi királyok alatt e' földre özönlött sokféle népek' mindenike. a' magyarétól különböző saját nyelvet ápol vala itt meg-szállása korában. — Szokatlannak tessék bár első tekintetre e' kijelentés, de korántsem alapnélküli, ha a' befogadott népek' sokasága a' nemzet' akkori körülményi-hez mérve vétetik szemügyre. Az ekkörüli kérdés bizonyára vagy csak ezen oldalról mélyebb vizsgálatot, eldöntő vitatást igényel. Miután minden ekkorig föltűnt véleményeket egymásmellé állítván rendre taglalgatám, huzamosb szemlélődés következtében állithatom, hogy:
nem volt különböző nyelvű mindenik ven-

dég nép.“ És illy következtetésre legelőbb is gyámot nyújt a' főnebbi okoskodás' megfordított alkalmazásával nyelvünk' ki nem halása 's eredeti épségben maradása. Igaz, némellyek csupán csak isteni gondviselésnek tulajdonítják nemzetünk' fönmaradását, nem ismervén kellőleg az előzményeket, mik e' fontos jelenetet előidézek. Isteni gondviselésben bizni, sok meg nem fejthető eseményt arra hárítani, hitem szerint is üdvhozó jámbor dolog, de a' történetbuvár 's kutató elme, inkább a' tények mivoltába hatva keresi az okokat, mintsem a' véletlenből merítné vizsgálódása' végeredményét. Ekként, a' történetek fölött, nem más, mint hiteles adatokból meggyőződni, másokat is meggyőzni, legszebb föladata a' tudomány-emberének. Ezen irányt tűzém ki jelen értekezésben, midőn egykor e' honba vonult, „*izmaelita*“ néven ismeretes keleti népraj' közelebbi megismertetését vevém tárgyul.

Elégé tudvák másunnan, mennyiféle keleti és nyugoti népfajok költözének e' honba a' magyarok' letelepedése óta az Árpádok' kiholtáig. A' nyugotról beszivárgott germán, román és szláv nemzetségek nem vetközték ki nyelvéből 's nemzetiségéből a' hódító magyar néptömeget, mert aránylag csekély számuknál fogva olvasztó erőre nem vergődhetvén, a' főnép' elnyomását kevesbé eszközölheték. Közülök sokan a' szabad alkotmány' részeseivé válva, inkább hasonosultak a' keleti törzsokhöz, 's ezzel, mint kis patak a' nagyobb folyam-mal, észrevétlen egybe olvadtak. Maradt ugyan ekkorig, a' nemzet-testen foltként föltünő, idegen elemet alkotó némelly nyugoti szállítvány nép: de ez, a' törvény' pártolása, idegen szellemü institutió, és lakhelyzet elszigetelt állapota' következtében tartá meg sajátóságát, sem olvadásra, sem olvasztásra nem levén módja 's hivatása. Nincs is emlékezet évkönyveinkben, hacsak néhány egyes városokat számba nem akarunk venni, a' nyugoti, jelesen germán népeknek magyarok fölött tulnyomósá-

got, 's ilyenre törekvést bizonyító. Más alakban tűnik föl vérünk' keleti vendégeikkeli ügye, kik között a' besenyők, kúnok, de leginkább az izmaeliták vonják magukra a' vizsgálódó' figyelmét. A' kúnok, mint tudjuk, huzamos ideig viszálykodásban, felekezeti surlódásban éltek a' hon' lakosival, majd tulnyomó zsarnok hatalomróli vádra nyujtván alkalmat. Hasonlókat olvasunk az izmaelitákról, kiket felekezeti fölemelkedés, a' törvényhozás' feltékenységéből is észrevehető sokaság, vagyon- és gazdagsági tulajdonok' tekintetéből rónak meg emlékeink. A' besenyőket és kúnokat mi illeti: a' külföldi tudós sereg' rögzött hiedelmének, mondhatni, balítéletének ellenére honi írók által már több értekezésekben megmutattatott, miszerint azok nyelvben a' magyarral mindig egy, és csak dialectusi különbségű nemzet valának; a' historiából kitetsző egymás elleni örvöngés pedig távul sem nyelv- és nemzetiségi, hanem merőben néplelekezeti, vallás- és kormány különbözőségi meg hasonlóságokból vevé eredetét 's nyulánkító táplálékát; mihez képest, akár egyik- akár másikat, nyelvét vesztettnek hinni képtelenség. Nem létezik többé kún és besenyő, mint különvált önálló nemzet, de él régi nyelvében most is a' rokon magyarral egyesülve, sok helyütt e' honban felekezeti nevét is már feledve, mint a' magyartól semmi jellel meg nem különböztetett, sőt legtisztább magyarnak hitt népség ¹⁾. A' nyelv tehát, bizton mondhatjuk, illy felek' küzdelmei, mint nem önföntartási ösztönből credő idegen faj-elleni mozgalmak által, semmi esetre apadást nem szenvedhetett; a' szétágazó rokon elem' összeállítása inkább gyarapító hatékonyabb életerőt hintvén a' nemzet' fájára. Ellenvéleményt legyőzni képes leg-

¹⁾ A' magyarországi besenyőkről. A' magyar tudós társaság Évkönyvei. Budán, 1842. 4-rét V. kötet 141. köv. lap.

élesb' fegyver gyanánt mutatkozik az illyes jelenetek' tiszta fogalmából vont alapigazság a' kún nyelv' kiholtát kában hirdetőik ellen; benne rejlik egy rég izgatott historiai kérdés' megfejtésének főmomentuma is, mellynek a' criticusoktól közösen el nem fogadásaig homályos és tökéletlen marad a' világ történetének az egykor annyira hatalmas és rettentő hunnus nemzetet ismertető része ¹⁾).

Minő hányatásokon ment keresztül a' belföldi izmaeliták' nyelve? miként történék, hogy a' magyart majd-majd elnyomó e' nép saját nyelvének diadal zászlót nem emele hazánkban? aziránt még hiányzanak a' kellő vizsgálódások, holott már régibb írók is hirdették hatályos befolyásával a' magyar népiségen gyakorlott túlsúlyát, az árpádi királyok alatt a' kereskedés-, bányák-, sóaknak-, pénzveretés-, vámok- és adószedés' kezelése 's más jövedelmes hivatalok' kizárólag nagy számu, ám- bár nem keresztyén felekezetű embereinek birtokában voltát. Méltán kérdezzük mindezekre: hová lett a' hatalmas izmaeliták' nyelve? hol van annak vagycsak legparányibb nyoma a' haza' határi közt? — Valóban, itt is azt következtetnünk, mit a' kúnokról megjegyeznék: hogy nyelvben nem vala különböző a' magyartól; ugyanazért, nem csak idegen sajátságú népet alkotni képtelen volt, hanem beköltözése, kiváltkép régi vallásától eltérése által hathatós tényezője lön az uralkodó nép jellemének. És ezen állítmány' bebizonyítása az, melly jelen historiai értekezés' irányvonalává fonaték; minél legelőbb is e' népség' neve leszen tárgyalandó.

Régi törvényeink, okleveleink és krónikáink változtatva „*Hismahelita*, „*Hysmaelita*, „*Ismahelita* és „*Ismahelelita*“, néha „*Saracenus*, „*Sarachenus*, „*Sarracenus* és „*Sarrathenus*“ néven emlegetik e' népet. Hogy a' kétféle

¹⁾ Tudománytár, Buda, 1842. IV. köt. 216. 's köv. lap.

név épazon egyre tartozó legyen, világosan magyarázzák az illető irományok. II. András kir. 1233-iki levelében áll: „*Sarracenos, sive Ismaëlitas.*“ Ugyan annak szintazon évi másik levelében: „*Sarracenos sive Ismaëlitas.*“ ismét: „*Sarracenos vel Ismaelitas.*“ alább: „*Sarraceni seu Ismaelite.*“ végre: „*Sarracenos sive Ismaelitas.*“ A' bécsi képes krónikában Turóczinál olvasuk: „*Hysmaëlitae seu Saraceni.*“ (P. II. c. 22.)

Mind a' két név' eredeti értelmét szónyomozó kutatással fejtegetni nem ide tartozik; elég annyit tudnunk, miszerint europai írók által eredetikép az arab, később minden muhammedán vallásu népek' jelölésére használták, annélkül, hogy határozottan egynyelvű, akár arab, akár más keleti nemzetet értettek volna alatta: miből kiviláglik vallás felekezeti jelentése, olly módon, valamint a' keletieknél „fraendzsi“ (frank) néven bivatnak az europai keresztyén népek, bár minő nyelvű nemzethez tartozzanak. A keresztes hadakban a' kalifák' minden alattvalói, arab és török eredetűek, úgy a' Spanyolországot elfoglaló arabok és berberék vagy mórok egyaránt e' névvel illetetnek ¹⁾. Kétleni sem lehet ezeknél

¹⁾ Reinaud francia tudós' következő munkában: „*Invasions des Sarrasins en France, et de France en Savoie en Piemont et dans la Suisse, pendant les VIII. IX. et X-me Siecles de notre ère, d' après les auteurs Chrétiens et Mohametans.* Paris, 1836. 8-vo.“ Miután a' szereszen név eredeti értelmét megfejté, megmutatá azt is, hogy a' spanyol és francia földekre berohanó szereszenek különféle fajú és vallásu népekből állottak, jelesen, zsidók, tűz- és bálvány imádók sőt keresztyénekből is, egy részök levén csak muhammedi valláson: pag. 428—444. Ezen kivétel azonban a' név' izlamitákra tartozását nem gyengíti, állván itt is, „a' potiori fit denominatio“ ismeretes szabály. E' tárgyra vonatkozó következő munkák is: „Ollivier Jules, Lettre à M. Rainaud, sur les opinions émises par quelques écrivains touchant le séjour des Sarracins en Dauphiné, suivie d'

fogva, hogy a' magyarországi izmaeliták vagy szerezseknek is muhammedi hitük miatt, nem pedig nemzeti név gyanánt viselék azt ¹⁾; miről egyébiránt vallási szertartásukról alantabb előadandókból meggyőződni alkalmunk leend.

Mielőtt e' népség' eredete honunkba költözése, vallása, itteni állapota és nyelve' fejtegetésébe bocsátkoznánk, egész terjedelemben előadva fülhordjuk azon tanutételeket, mellyek régi emlékeinkben akarmi tekintetből reá vonatkozólag elszórva találtatnak. Tesszük ezt azért, hogy a' történeti fejtegetések' bebizonyítására az illető kutfők mintegy diplomatariumi szerkezetben kéznél találtassanak; másrészt, a' tudós külföld, mellynek e' nép' vérsége és nyelve kérdése körüli vitatásunk meglepő, sőt talán hihetetlen, annál inkább meggyőződjék állításunk' valóságáról, hiteles adatokban gyökerezetéről.

A' honi izmaelitákat illető emlékek' korszaka 960-tól 1291-ig, azaz mintegy negyedfél századig terjed, 's mennyire összegyűjthetők valának, im' illy rendet foglalva tüntetnek szem elé:

960 — 972.

Takson vezér' végső éveiben Bila és Bocsu nevű fő emberek Bular földről az izmaeliták' nagy sokaságával Magyarországra költöznek, kik a' hon több részei-

un Précis historique des invasions de ce peuple dans la même province. Valence, 1837. 8-vo — Pillot II. Lettre sur l'occupation de Grenoble et du Graisivaudan par une nation païenne désignée sous le nom de Sarrasins. — De Xivray (Berger), Occupation de Grenoble par les Sarrasins, au Xe siècle. V. Journal Asiatique III. Serie Tom. V. Nro. 29. May, 1838. pag. 401—421.

¹⁾ „Saracenorum vocabulo Ungaros etiam, atque adeo Gentes Paganas promiscue donant interdum scriptores, ut

ben földeket úgy Pest várat nyerék. Ugyan onnan Hetén nevű jeles vitéz jöve be, szinte több birtokokkal megajándékozott.

„*Tocsun vero dux, cum omnibus primatibus Hungariae, potenter et pacifice per omnes dies vitae suae, obtinuit omnia jura regni, et sui audita pietate sua, multi hospites confluebant ad eum, ex diversis nationibus. Nam de terra Bular venerunt quidam nobilissimi domini, cum magna multitudine Hismahelitarum, quorum nomina fuerunt: Bila et Bocsu, quibus dux per diversa loca Hungarorum condonavit terras, et insuper castrum quod dicitur Pest, in perpetuum concessit. Bila vero et frater ejus Bocsu, a quorum progenie Ethey descendit, invito consilio, de populo secum ducto, duas partes ad servitium praedicti castrum concesserunt, tertiam vero partem suis posteris dimiserunt. Et eodem tempore, de eadem regione, venit quidam nobilissimus miles, nomine Heten, cui etiam dux terras, et alias possessiones non modicas, condonavit.*“

Anonymi Belae Regis notarii de Gestis Hungarorum Liber. Ed. St. Lad. Endlicher. Viennae, 1827. 8-vo Cap. LVII. pag. 201. 202.

1092.

Sz. László kir. törvénye' I. könyv. 9. fejezetében rendeltetik: hogy a' kereskedők, kiket izmaelitáknak hinak, ha a' keresztség után környülmetéltetés által régi vallásukra visszatérőknek tapasztaltatnának, lakhelyeikből eltávolítatván, más falvakba tétessenek által; azok továbbá, kik hitöket nem változtatván ártatlanokul találtnak, saját székeik 's házaikban maradjanak.

Hepidamus, Eckehardus Junior de Casibus S. Galli cap. 15. etc.“ Du Fresne, Glossarium ad Scriptores Mediae et Infimae Latinitatis. Venetiis, 1740. fol. Tom. VI. c. 130.

„Caput 9. De negotiatoribus, quos Ismahelitas appellant.“

„*De negotiatoribus, quos appellant Ismahelitas, si post Baptismum ad legem suam antiquam, per circumcisionem, rediisse inventi fuerint; a sedibus suis separati, ad alias villas removeantur. Illi vero, qui inculpabiles per iudicium apparuerint, in propriis sedibus, aut aedibus remaneant.*“

Corpus Juris Hungarici. Budae, 1779. fol. Tom. I. pag. 135.

1100.

Kálmán kir. decretuma' I. könyv. 46, 47, 48 és 49-ik fejezeteiben az izmaelita vallás' gyakorlatát gátoló, a' keresztyénnek ellenben közöttüki terjedését előmozdító intézkedések tétetnek; jelesen, a' sertés hústól vonakodók, mosdakodók, vagy más saját vallási szertartásokat végrehajtók a' király' eleibe állítatni, megbüntettetni, az izmaelita falvakban templomok építtetni rendeltetnek; köteleztetnek továbbá leányaiknak keresztyén magyarokhoz nőül adására, lakomákban egyedül sertés hússal élésre.

„Caput 46. De accusatione Ismaelitarum, secundum sectas suas viventium.“

„*Si quis Ismaelitas, in jejunio, seu commestione, porcinaeque carnis abstinence, vel in ablutione, vel in quolibet suae sectae facinore deprehenderit; Ismaelitae Regi deputentur: Qui vero eos accusabat, de substantia eorum partem accipiat.*“

„Caput 47. De Ecclesiis Ismaelitarum, et de dotibus earumdum.“

„*Uni cuique villae Ismaelitarum Ecclesiam aedificare, de eademque villa dotem dare precipimus. Quae postquam aedificata fuerit, media pars ville Ismaeli-*

larum emigret, sicque aut extrui secus sedeant, aut quasi unius moris in domo: Mater autem nobiscum una eademque Christi Ecclesia individua unanimiter consistat.“

„Caput 48. De matrimonio Ismaelitarum.“

„Ismaelitarum vero nullus audeat filiam suam jungere matrimonio alicujus de gente sua, sed nostra.“

„Caput 49. De esu carnum porcinarum per Ismaelitas.“

„Si quis Ismaelitarum Hospites habuerit, vel aliquem in Convivium vocaverit; tam ipse, quam convivae ejus, de porcina tantum carne vescantur.“

Corpus Juris Hung. ed. cit. T. I. pag. 148.

1161.

II. Geyza m. kir. a' majlandiak ellen Dániel prágai püspök' sürgetésére Fridrik német császárnak ötszáz szercesenből álló hadi segedelmet küldé Vincentius és más cseh krónika írók' tanutétele szerint.

„Eodem anno Dominus Daniel Episcopus Pragensis in legationem ad Regem Hungariae a Friderico Imperatore dirigitur ad rogandam militiam ex parte ejus contra Mediolanenses, qui in festo S. Stephani Regis eorum, legatione peracta, impetratis videlicet quingentis Saracenis, cum multis muneribus in Bohemiam revertitur.“

Dobner, Monumenta Historiae Bohemiae. Pragae, 1764, 4-to Tom. I. 46, 52. Tom. III. pag. 169. 175. seq.

1190.

III. Béla m. kir. a' pécsi egyház' jogait megerősítvén, annak megyéjében élő minden népek, különösen a' szerecsenek által a' természetények tizedrészét az egyház' számára megadatni rendeli.

„*Item — precipimus hoc edicto, in perpetuum obtenturo, ut quicumque in dyocesi Quinqueecclesiensi fuerint, cuiuscunque fastigy Baro, nobilis, serviens regius, Castri, vel Castren. hospites nostri, vel cuiuscunque alterius nostro de Regno liber homo, vel serviens, Saracenus, incola Regni nostri, vel Schlavus, Rosticus, Ebes, Christianus; plenisse secundum sacrorum canonum sanctiones, quia in Regno Christiano manent, et vivunt, et omnibus bonis eorum, quecunque Dominus ipsis concessit, iustas decimas solvant, videlicet de omni frugum genere, scilicet tritico, siligine, ordeo, avena, milio, sicut orrea continent, eorumdem leguminum prorsus genere nullo excepto.*“

Koller, Historia Episcopatus Quinqueecclesiensis. Posenii, 1782. 4-to Tom. I. pag. 295. seq. Az oklevél a' sümegi konvent' 1404-iki hiteles másolatából vétetett.

1196.

Imre m. kir. a' székdudvari (czikatori) apát' részére II. Geyza kir. által alapított eszéki vám-jövedelmet megerősítvén, az izmaelitákat is az eszéki piac- és réveknél adó alá vétetni rendeli:

„*Statuimus etiam, ut Hysmaelitae, vel Byssenij, vel cuiuscunque conditionis homines sint in foro Ezek, et in omnibus portibus eorum, qui ad eosdem fratres pertinent, tributum omni remota occasione persolvant.*“

Fejér, Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus et Civilis, Budae, 1829. Tom. II. pag. 303. Gara László nádor' 1404-iki ítélő leveléből.

1217.

A' nagyváradi tüzesvassal ítélő bíróság előtt, némmely nyírségi izmaeliták' vádja következtében a' vádlot-

tak' egyik felekezete elmarasztaltatik, másik ártatlan-
nak nyilvánítatik.

„Ismaëlitae de Nyr, Elias, et Petur, coadiuvantibus aliis, impetiere Joannem, Costam, et Mikorum, de villa Salamonis, de latrocinio, Judice Bank Comite, Pristaldo Bola. Praedicti Joannes, Costa, et Mikou, combusti sunt. Similiter filius Posa, seu Sentes, et frater eius vterinus Petur, eodem Judice, et eodem Pristaldo, et adversariis eisdem existentibus, combusti sunt. Similiter Hernicus, et Gregorius de villa Bis, combusti sunt.“

„Ismaëlitae de Nyr, Iliaz, et Pentek, coadiuvantibus aliis impetiere Jobagiones Martini Comititis de villa Vamus, de latrocinio, scilicet Cyni, Botyka, Zobocha, Karasun, Torka, Zekus, Joacyn, Tukai, Irosson, Jacobum, et item Jobagiones monasterii de Taplucia pertinentis ad genus Miziluczii (Miscołczy) de eadem villa. Quorum nomina sunt haec, Benedic, Nunige, Zobozló, Borathe, Hennk, Lusutha, Zamocziomut, Buchi, Tomos, pro iis omnibus, Egud et Benedictus pro se ipsis et aliis, portato ferro, iustificati sunt. Judice Bank, Pristaldo Bola.“

Ritus explorandae veritatis. §. XXXVIII. XLI. In Bel Math. Adparatu ad Historiam Hungariae, Posonii, 1735. fol. Decade I. Monum. IV. pag. 203. 204.

1218.

III. Honorius pápa II. András m. kir. azon rendeletét, mellynél fogva a' szent földön történendő halomása esetében Jolantha királynőt hitbér fejében illető nyolcezer markányi tartozást a' pesti szerezcsenek' adó jövedelméből lerovatni végzé, megerősíti.

„Cum igitur charissimus in Christo filius noster Andreas, Hungariae Rex illustris. profecturus ad terrae

Sanctae subsidium, de assensu suorum Principum ordinaverit, ut si eum naturae debitum solvere in peregrinatione contingat, tu pro octo millibus marcarum argenti, in quibus nomine donationis propter nuptias tibi tenetur, sales, qui per Morusium descendunt percipias, et proventus Saracenorum de Pest, ac Comitatus de Budric; quousque tibi sit de praedicta summa pecuniae plenarie satisfactum.“

Fejér, Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus ac Civilis. Budaë, 1829, 8-o. Tom. III. Vol. I. pag. 263, 264.

1221.

III. Honorius pápa inti Jolantha m. királynőt, hogy a' keresztyén raboknak az ő hozzátartozó számtalan szerecsenek' kezeiből leendő megváltását ne akadályoztassa 's akadályozni ne engedje.

„Quum multitudo Saracenorum Hungariae ad te pertinere dicatur, serenitatem tuam rogandam duximus, et monendum; quatenus non impedias, nec a tuis impedire permittas, quominus Christiani tam servi, quam liberi, de manibus Saracenorum abstrahantur. Quum indignum sit, Christi caractere ac vocabulo insignitos in inimicorum fidei Christianae manibus et potestate relinqui, et ex cohabitatione ipsorum multi in gentilitatis errorem, ut dicitur, elabantur.“

Katona, Historia Critica R. Hungariae. Tom. V. pag. 355.

1222.

II. András m. kir. a' nemesség- 's egyéb országrendek' sz. Istvántól nyert szabadságait megerősítő arany-

pecsétes levelében az izmaelitákat a' kincstári, pénzverési, sóaknai és adószedési hivatalokból, úgy a' nemesi rendből kizárja.

„*Comites Camere Monetarii, Salinarii, et Tributarii, nobiles Regni, Hysmahelite et Judei fieri non possint.*“

Fejér, Codex Diplomaticus Hungariae. Tom. III. vol. I. pag. 377. Az esztergami érseki levéltárban levő hiteles másolat után. Tövénytárunk ellenben illy változattal adja elő:

„*Comites Camerarii monetarum, Salinarii, et Tributarii, Nobiles Regni nostri sint. Ismaelitae et Judei fieri non possint.*“

Corpus Juris Hungarici ed. cit. Tom. I. pag. 156.

1223.

III. Honorius pápa Kaladfi György által az orodi (aradi) prépostnak okozott károk' egyeség szerinti megtérítését az esztergomi érsekre bízván, azon egyeségben az orodi prépostnak némelly izmaeliták elleni keresetéről tétetik említés.

„*Expressum etiam fuit in compositione praedicta, quod eadem non praejudicet iam dicto Praeposito (Orodiensi), vel Ecclesiae in actione, quam contra Nicolaum et Othes Comites, et Ismaelitas se habere dicebat Praepositus saepe dictus.*“

Fejér, Codex Diplomaticus Hungari Tom. III. Vol. I. pag. 407.

1231.

IX. Gergel pápa azon roszaknak, miket a' magy. anyaszentegyház a' szerecsenektől szenvedé, szigorú orvoslását rendelvén, a' szerecsenek e' houbani állapotáról becses világosítást ad.

„*Nam inter alia — propter oppressionem Christianorum pauperum, et Saracenorum Judeorumque in Christi fideles dominatum, multi Christianorum, oneribus insupportabilium exactionum gravati, videntes Saracenos melioris conditionis et majoris libertatis praerogativa gaudere, sponte se transferunt ad eosdem, et ritum suscipientes eorum, ut pari cum eis gaudeant libertate; non solum per errorem, Christiani Saracenorum, et Saraceni Christianorum mulieribus commiscuntur, verum etiam illas ducunt damnabiliter in uxores. Emunt preterea Saraceni mancipia Christiana, et de iis tanquam de suis, omnem voluntatem et voluptatem explentes, ipsas apostatare compellunt, et eorum non sinunt filios baptizari; pauperes nihilominus Christiani, quandoque sic oneribus et exactionibus affliguntur, quod filios et filias coguntur vendere Saracenis; et sic liberi fiunt servi, et Christiani quodammodo Saraceni. Ad haec quidam eorum, quum reuera sint Saraceni, se Christianos mendaciter confingentes — sub palliata specie pietatis multos Christianorum decipiunt, simplices nonnullos seducunt astute, illos ad infidelitatis errorem nequiter attrahendo; et dum tanquam Christiani cum Christianis mulieribus contrahunt, illas postquam duxerunt in uxores, apostatare compellunt; et quum Cumanorum quidam, relicto infidelitatis errore, iam sint illuminati per fidem; quidam vero ipsorum de tenebris et umbra mortis currere cupiant ad Christum, lucem, viam, veritatem et vitam; praefati Saraceni, eos ementes in servos, et baptizatos cogunt retro respicere, et baptizandos venire ad agnitionem fidei non permittunt. — — In regno — eodem passim Judaei ac Saraceni publicis officiis praeponuntur, qui sub tali pretextu et damna gravia Ecclesiae inferunt, et Christiano nomini plurimum sunt infesti.“*

Fejér, Codex Diplomaticus Hungariae. Tom. III. Vol. II. pag. 241, 242, 243. Conf. Raynaldi, Annales Ecclesiastici. Tom. XIII. pag. 382. Nro. 39. 40.

1231.

II. András m. kir. a' honlakosinak szabadságát megerősítő levelében a' pénzverési, sóaknai és más nyilvános hivatalokra nem alkalmazandóknak jelentetnek a' szerezsenek.

„Art. 31. *Manetae, et Salibus, ac aliis publicis officiis Judaei et Saraceni non praeficientur.*“

Kovachich M. G. *Vestigia Comitiorum apud Hungaros.* Budaë, 1790. 8-v, pag. 118.

1232.

Robert esztergomi érsek Magyarország' némelly nagyait az egyházból kitiltván, annak indító okául főleg a' szerezsenek' pártolása állítatik, azok' állapotát világosító számos adatok' beleszövéssel.

„Cum non solummodo Saraceni praeficiantur camerae, et publicis officiis, immo conditione eorum factu meliore, quam antea: quidam eorum, qui quasi similis conditionis hucusque fuerunt, et ad soluendam quamdam summam pecuniae dominae Reginae tenebantur, nunc ab huius conditione liberati, facti sunt stipendiarii, et liberis hominibus sunt aequales. Solebant quandoque Christiani ritibus Saracenorum adhaerere, aestimantes leviores conditionem impositam Saracenis in Hungaria, quam pauperibus Christianis. Quid facient a modo huiusmodi simplices et imbecilles Christiani, cum videant sibi Saracenos dominari, et nobilibus esse pares? praesumendum est, quod libentius, quam antea paulatim tam propter lucrum temporale, quam propter leuem conditionem se transferunt ad ritum et foeditatem paganorum. Potestis etiam scire, quod per huiusmodi apostasiam in partibus istis animarum infinita millia perierunt. — — Mul-

tae possessiones, redditus, et beneficia, quae per privilegia regalia ecclesiae, et domus religiosae possidebant, per malitiam Saracenorum, per iniquas suggestiones consiliariorum Domini Regis, domibus religiosis, et ecclesiis sunt subtracta. — Consiliarios autem eius, quorum consilio retrahitur ipse et retardatur a correctione supradictorum excessuum, et quorum suggestionibus Saracenos exaltavit, et publicis praefecit officiis, excommunicationis sententia innodamus. Dionisium vero Comitem palatinum, non solummodo ob causam praedictam, immo aliis de causis, nominatim excommunicavimus, utpote qui — Saracenos et falsos Christianos in sua malitia protegit et tuetur; aliquos etiam in suis praediis receptando. — Praeterea Samuelem, quondam Comitem Camerae, nominatim excommunicavimus, pro eo, quod — Saracenos et falsos Christianos, similes sibi sustinet et defendit. Item auctoritate Dei et Domini Papae prohibemus et interdicens, ne aliquis Christianus in aliquo commercio, vel contractu, vel aliquo modo, communionem habeat aliquam cum aliquo Sarraceno, donec omnes Sarracenos baptizatos, baptizari volentes, vel baptizatorum filios sive sint Vngari sive Bulgari, sive Cumani, vel cuiuscunque nationis homines, restituant et dimittant; sive apud eos in servitute, sive in libertate fuerint commorati.“

Raynaldi Odorici, Annales Ecclesiastici, ad Ann. 1232. Nro. XIX. Tom. V. Katona, Historia Crit. R. Hung. Tom. V. pag. 635. seq. Fejér, Codex Diplomat. Hung. Tom. III. Vol. II. pag. 295—301.

1233.

II. András m. kir. az országban eláradt roszak' kiirtására Praenestini Jakab apostoli követ előtt Beregen hit alatt költ biztosító levelében a' szerecsenek vagy izmaeliták hatalma' meggátlását igérvén, azok belviszonyait illető fontos körülményeket hoz napfényre.

„*Judeos, Saracenos, sive Ismaelitas, de cetero non preficiemus nostre camere salibus, collectis, vel aliquibus publicis officiis, nec associabimus eos prefectis nec in fraudem aliquid faciemus, propter quod ab ipsis possint opprimi Christiani. Item nec permittemus in toto regno nostro Judeos, Saracenos vel Ismaelitas prefici alicui publico officio. Item faciemus, quod Judei, Saraceni, seu Ismaelite, de cetero certis, signis distinguantur, et decernantur a Christianis. Item non permittemus Judeos, Saracenos sive Ismaelitas mancipia christiana emere, vel habere quocunque modo. — Ad petitionem episcopi, in cujus dioecesi sunt, vel erunt Judei, pagani, vel Ismaelite, — Christianos extrahant a dominio et cohabitatione Saracenorum; et si qui inventi fuerint contra hec Christiani cohabitantes Sarracenis vel Sarraceni mancipia Christiana habentes, item Christiani Saracenorum, vel Saraceni Christianorum quomodocunque mulieribus copulati, sive sub specie matrimonii, sive alio modo; bonorum omnium publicatione tam Christiani, quam Judei, vel pagani mulcentur, et nihilominus in servitutem Christianorum per regem perpetuo deputentur.*“

Pray, Specimen Hierarchiae Regni Hungariae. Posonii, 1779. 4-o Part. II. pag. 57.

1234.

IX. Gergel pápa II. András m. királynak a' vallás és papság' jogai ellen elkövetettekért szemrehányásokat tevén, a' keresztyéneknek szerezsenek általi elnyomását, és ezek' hatalmaskodási merényeit különösen megrója.

„*Olim siquidem venerabilis frater — Strigoniensis Archiepiscopus - intellectis quibusdam enormibus abusioni-*

bus, seu enormitatibus abusivis, quae in regno Vngariae tunc fiebant: videlicet, quod propter oppressionem pauperum Christianorum, ac Saracenorum et Judaeorum in Christi fidelibus dominatum, multi Christianorum oneribus insupportabilium exactionum gravati, videntes Saracenos melioris conditionis, et maioris libertatis praerogativa gaudere, sponte se transferebant ad eos, et ritus suscipientes eorum, ut pari cum eis libertate gauderent, non solum per errorem Christiani Saracenorum et Saraceni Christianorum mulieribus miscebantur; verum etiam ducebant eas damnabiliter in uxores; emebant praeterea Saraceni mancipia Christiana, ut de iis tanquam de suis omnem voluntatem et voluptatem suam explerent, quae apostatare cogeant, et eorum non permittebant filios baptizari; pauperes nihilominus Christiani quandoque sic oneribus et exactionibus gravabantur, quod filios et filias cogeantur vendere Saracenis, et sic liberi fiebant servi, et Christiani quadammodo Saraceni. Quidam quoque ipsorum cum essent Saraceni revera se Christianos mendaciter simulantes, sub palliata specie pietatis multos Christianorum decipiebant simplices, et nonnullos seducebant astutos, illos ad infidelitatis errorem nequiter attrahendo, et dum tanquam Christiani contrahebant cum mulieribus Christianis, illas apostatare, postquam eas in uxores duxerant, compellebant; et cum nonnulli Cumanorum relicto infidelitatis errore, jam essent illuminati per fidem, quidam vero ipsorum de tenebris et umbra mortis currere ad lucem, quae Christus est, affectarent; praefati Saraceni eos ementes in servos et baptizatos cogeant retrorespicere, et baptizatos venire ad cognitionem fidei non sinebant. Judaei insuper ac Saraceni publicis praeponebantur officiis contra Concilium Turonensium; qui sub tali praetextu et damna gravia inferebant Ecclesiis, et Christianos plurimum infestabant.“

Fejér, Codex Diplomaticus Hungariae Eccles. et Civilis. Tom. III. Vol. II. pag. 367. seq.

1234.

IV. Béla ifjabb m. kir hit alatt igérvén az eretnekeknek az apostoli székhézi hódulására kényszerítését, az izmaeliták' vallására térőknek birodalmából kiűzetését is ajánlja.

„*Vniversos haereticos, et alios christianos, qui relictæ fide christianitatis, ad superstitionem Ismaelitarum, vel Judaeorum pervertuntur — — de terris nostris bonafide studebimus pro viribus extirpare.*“

Raynaldi, Annales Ecclesiast. ad Anno 1234. Nro. 40. — Katona, Hist. Crit. R. Hung. Tom. V. pag. 708.

1237.

A' nagyváradi tüzesvassal ítélő bíróság előtt Texa nyírségi izmaelita némellyek ellen tizenkét markányi tartozás iránt követelést formálván, egyességre lép.

„*Texa Ismaelita de Nyr impetiit villanos, Cegam, pro marcis duodecim, Alexandro Comite, iudice a rege delegato, qui per Pristaldum nomine Stephanum, Varadinum missi, taliter convenerunt, quod praedicti villani, darent adversario suo, quinque marcas, fertone minus, iidem iudici satisfacerent; ius autem Pristaldi, Texa persolveret.*“

Ritus expl. ver. §. CXCH. pag. 234.

1238.

IV. Béla m. kir. a' székesfejérvári sz. Iván rendű keresztesek' részére költ megerősítő adománylevelében többi közt a' szerecsenek Surlach nevű helysége vásár jövedelmét ajándékozza.

„*Concessimus eidem monasterio forum de villa Sathenorum, quae vocatur Surlach; et partum We-*

chen, super Titiam; ita, quod alter portus convicini facti post tempus inclitae recordationis Belae regis, Praedecessoris nostri, per quos possint reditus dicti portus diminui vel turbari cessari debeant penitus et deleri."

Fejér, Codex Diplomat. Hungariae. Tom. IV. Vol. I. pag. 109.

1239.

IX. Gergel pápa IV. Béla m. kir. kérelmére, valamint a' portugali királynak megengedi, hogy a' királyi jövedelmeket zsidóknak és pogányoknak (szerecsenyeknek) adhassa bérbe, de a' keresztyének sérelme nélkül:

„Si forte reditus suos Judaeis vendiderit vel Paganis, Christianum tum deputet, de gravaminibus inferendis Clericis et ecclesiis non suspectum; per quem Judaei, siue Saraceni, sine Christianorum iniuria iura regalia consequantur."

Katona, Historia Crit. R. Hungariae. Tom. V. pag. 864.

1242.

A' Magyarországot pusztította mongolok' táborában magyar (keresztyén) foglyokkal együtt izmaeliták is voltak, kiket Arad körül honosaik ellen harczolásra kényszerítének a' mongolok.

„Tandem, post totius terrae illius (circa Orodinum et Chanadinum) desolationem, Ruthenorum, Comanorum, Hungarorum captivorum paucorum etiam Tartarorum multitudine adunata: villam magnam (Pereg) undique circumdantes, ad pugnam captivos Hungaros praemiserunt, et illis interemtis totaliter, Rutheni, Ismaelitae, Comani postmodum, pugnaverunt. Tartari vero retro post omnes stantes, ridebant de casu et ruina illorum."

Rogerii, Miserabile Carmen, cap. XXXVII. Schwandtneri, Scriptores Rerum Hungari. Tom I. pag. 137.

1257.

IV. Béla m. kir. Bő nevű tiszamelléki, az előtt szerecsenek által birott földet Dem nemzetségnek adományozza.

„*Ad nostram accedentes praesentiam, humiliter nobis supplicarunt, ut terram nomine Bew juxta Titiam, quam ipsis continuo post recessum Tartarorum, cum vacua et desolata remansisset, contuleramus, quae quidem antea per Saracenos possidebatur, nostro dignaremur privilegio confirmare.*“

Fejér, Codex Diplomaticus R. Hungariae. Tom. IV. Vol. II. pag. 415.

1260.

Ottokár cseh kir. IV. Béla m. királyon nyert győzedelmi leírása mellett az azzal kötött békéről a' római pápát tudósító levelében izmaelitákat is említ Béla hadában harczoltaknak.

„*Gravis belli, quod adversus Belam, et natum eiusdem Stephanum, Vngariae reges illustres, et Danielem, Regem Posse (Russie) et filios eius, et ceteros Ruthenos et Tartaros qui in auxilium venerant, et Boleslaum Cracoviensem, et Lozkonem (Leskonem) iuvenem Lansatie (Lusatie) duces et innumeram multitudinem inhumanorum hominum, Cumanorum, Vngarorum et diversorum Sclavorum, Siculorum quoque et Valachorum, Bezzenninorum, et Ismaelitarum, Schismaticorum etiam, utpote Graecorum, Bulgarorum, Rasiensium et Bosnensium haereticorum auctore Deo gessimus, et victoriae, nobis date celitus, et post victoriam inter nos ex parte una, et dictos reges ex altera, concordie reformatae processum non ab re duximus P. V. previo veritate presentibus declarandum.*“

Dobner, Monumenta Historiae Bohemiae. Tom. III. pag. 228.

1262.

IV. Urbán pápa IV. Béla m. királyt aziránt inti, hogy a' királyi jövedelmek és adók' szedőül szerezseneket csak más keresztyén egyén' hozzájárultával nevezzen és rendeljen.

„Accepimus sane, quod Tu consideratis, ne debita non advertens, quod Judaei et Saraceni Christianis oppido infesti; eos iuterdum ad colligendum redditus et proventus tuos, postquam illos Judaeis et Saracenis vendideris, praeficis, nec ipsis aliquem Christianum iuxta sanctiones canonicas deputas, de gravaminibus inferendis Clericis et Ecclesiis non suspectum, per quem dicti Judaei, sive Saraceni sine Christianorum injura jura regalia consequantur, in excusationis tuae suffragium praetendendo, quod id tibi liceat ex privilegio Progenitoribus tuis ab Apostolica sede concesso: Cum igitur ex hoc libertati praedictae, ac Christianae fidei plurimum derogetur, serenitatem regiam rogamus, monemus et adhortamur attente, in remissionem tibi peccaminum svadentes, quatenus prudenter considerans, quod non est conveniens, vel honestum, ut eisdem Judaeis et Saracenis, quos propria culpa admisit perpetuae servituti, exercendi vim in Christianos, quorum pietas illorum cohabitationem dignanter sustinet, possibilitas tribuatur, eosdem Saracenos et Judaeos, privilegio non obstante praedicto, pro nostra et praefatae sedis reverentia, in colligendis hujusmodi redditibus et proventibus, nisi deputato sibi secundum sanctiones praefatas aliquo Christiano, de cetero non praeponas.“

Fejér, Codex Diplomaticus Hungariae. Tom. IV. Vol. III. pag. 86.

1266.

István ifjabb m. kir. Parambuch birónak Arad- Csana- Krassó és Temes vármegyékben megerősítőleg több

földeket ajándékoz, mellyek közt Aradban, Maros mellett Temerken nevű földek, Muk, Grecz és Mike, izmaelita eredetű emberek' magvaszakadtával bírottak fordulnak elő.

„*Item duas terras, obtentas a Domino rege, karissimo Patre nostro, Temerken vocatas, scilicet Muk, Graeci, et Mike, origine Ismaelitarum, sine haerede decedentium, et sitas juxta Morusium in Comitatu Orodienti — — duximus confirmandas.*“

Katona, Historia Crit. R. Hungariae. Tom. VI. pag. 466. seq.

1287.

IV. Honorius pápa kún László m. királyt a' szerezsenekkel társalgás, nőének elűzése és bezáratása miatt föddvén, a' szerezsenek' keresztyén vallásrai veszedelmes befolyása' kiemelésével jobb útra inti.

„— *Religione christiana postposita vel potius abiecta, in contemptum divini nominis, te cum Tartaris, Saracenis, Neugeris, paganis, conversatione damnata confoederare diceris; — — Celsitudinem regiam monemus — quatenus eorundem Tartarorum, Saracenorum, Neugeriorum et paganorum, et aliorum infidelium dimissis erroribus, in quorum observatione a via lucis deviat et itur in tenebras, quae docet et servat universalis ecclesia, velut plantatus in domo Domini, devotae conversionis studiis amplectaris. — Archiepiscopo Strigoniensi iniungimus — ut — si dicti Tartari Saraceni et Neugerii et pagani damnatos suos conatus contra catholicae fidei professores exercitare voluerint; ne ipsorum invalescat temeritas, in dispendium fidei catholicae, contra praedictos Tartaros, Saracenos, Neugerios et paganos, ac alios adhaerentes eisdem, vel eos in iis quomodolibet confoventes, cuiuscunque status et conditionis*

exstiterint, per se vel per alium, seu alios studeat sollicite proponere verbum crucis.“

Fejér, Codex Diplomaticus Hungariae. Tom. V. Vol. III. pag. 358. seq.

1290.

IV. Miklós pápa László m. kir. ellen panaszkodik aziránt, hogy a' szerecsenek' szokásit fölvevén, a' keresztyén vallás' kárára azokkal szövetségben él.

„Rex regni praefati (Hungariae) suae salutis immemor, ac proprii prodigus honoris, et status, in devium lapsus erroris, et a fide exorbitans, Tartarorum, Saracenorum, Neugeriorum, et paganorum nefandos ritus amplectitur, cum quibus in dispendium fidei et exterminium dicti regni, horrendo foedere est coniunctus; quos et iam contra fideles in numero gravi in regnum ipsum inducere non expavit.“

Fejér, Codex Diplomaticus Hungariae. Tom. V. Vol. III. pag. 493. seq.

1290.

Myze Magyarország nádora, ki szerecsen [vallásból tért keresztyénre, kún László kir. meggyilkotatásáért a' vétkes kunokon bosszut áll.

„Pro cuius nece Myze Palatinus, olim Saracenus, tunc tamen gratiam baptismatis consecutus, audita morte Domini sui, predicti Regis Ladizlai, ad vindictam tanti sceleris se viriliter ponens, elapsis aliquibus diebus, post mortem ipsius Regis, una cum Lyze fratre suo, et Nicolao fratre uterino iam dicte Edue, concubine, una dierum ad descensum predicti Arbuz veniendo, quasi in aurora, predictos Arbuz, et Turtule cepit, et ipsum Arbuz dividi fecit in duas partes, Turtule vero dimembrari; alios autem Cumanos de genere eorundem, ac omnes

ad eos pertinentes, et quod plus est, etiam infantes in cunis, seu cunabulis iacentes, quos apprehendere potuit, iussit decollari.“

Chronicon Budense. Budae, 1838. 8-vo pag. 210. seq.

1291.

IV. Miklós pápa, János aestini püspöknek utasítást ad a' kún László királyról részletesen megvizsgálándók fölött, mellyben annak a' szerezsenekkel veszedelmes szövetségét különösen kiemeli.

„Dudum fidedignis relationibus ad apostolicae sedis perducto notitiam, quod quandam Ladizlaus, rex Hungariae, nuper, ut dicitur sublatus, de medio, vesanis adhaerens consiliis, et a catholicae fidei recta semita gressibus ruinosis exorbitans, et in deuium delapsus erroris, suae salutis consideratione postposita, se in divinae maiestatis contemptum, et totius christianitatis opprobrium, cum Tartaris, Saracenis, Neugeris, et paganis conversationis damnatae commercio confoederationem duxerit ineundam: nefaria vivendi specialiter cum eisdem Neugeris norma sumta, reddendo se proinde redemptori omnium et hominibus odiosum.“

Fejér, Codex Diplomaticus Hungariae. Tom. VI. Vol. I. pag. 79.

(Folytatása következik).

JERNEY JÁNOS.